

մի թէ մեր դարուս գրարար գրողներէն չա-
տերը շատ աւելի լաւ չգրեցի՞նք քան գրա-
զուսն ի նախնեաց:

«Անկարելի»: Ով տեղեակ է հայերենի
կրած յեղափոխութեանց, գիտէ՝ թէ Ե դա-
րէն յետոյ շատ քիչ դարեր տեւեց գրարա-
րի գոյութիւնն ի բերանս. բայց գրութեան
մէջ հասաւ մինչեւ մեր դարս՝ ոչսման ձեռք.
եւ այն՝ որ հաղարաւոր տարիներ կարելի է
եղեր, այժմ՝ ինչպէս «անկարելի» կը լինի:

«Իրաց բնական ընթացքին եւ յեղափո-
խական օրինաց դէմ»: Ուրեմն չուսանինք
եւ չգրենք նա եւ ոչ մի օտար լեզուաւ, քա-
նի որ այդ լեզուները բնութիւնը եւ յեղափո-
խական օրէնք չեն ուսուցաներ մեզ: Չձանրա-
բեռնենք մեր մտքերը ոչ մի եկամուտ գիտու-
թեամբ. ամփոփուինք անտառները՝ ուր էինք
յառաջ, եւ ուր կը բնակէ դեռ մարդկութեան
մի մեծ մասն, եւ տանք զմեզ «իրաց բնա-
կան ընթացքին եւ յեղափոխական օրինաց»
ձեռքը: — Բանասէրը կը խոստովանի՝ թէ
«աշխարհագրանայքան կատարելագործուե-
րէն»: Ինչպէս եղաւ այդ. ինքն իրեն մնալով.
ոչ, այլ ինչպէս կը յաւելու դարձեալ, «ըզ-
գրարարն հիմն եւ առաջնորդ» ունենալով.
այս ինքն է՝ աշխատառքեամբ մօտենալով գրա-
բարին: Ուրեմն եթէ «այսքան» մօտեցաւ,
կրնայ դեռ աւելի մերձենալ, եւ մինչեւ իսկ
կրնանալ եւ խօսելի լինի. զի ինչ է մեր
խօսած մաքուր աշխարհագրարն, մանաւանդ
տաճկահայոց, եթէ ոչ խառնուրդ մի գրա-
բարի բազում բառից, դարձուածոց, հօլովից
եւ կանոնաց, զորս գրաբարի ուսմամբ ստա-
ցանք, եւ ոչ թէ «իրաց բնական ընթացքով»:

Բայց չկարծուի՝ թէ մենք կը պնդենք ա-
մէն ինչ գրարար գրել. մենք համոզակից ենք
Խորայելեանի՝ աշխարհագրար շարադրելու
«առօրեայ գրուածները», եւ գրարար՝ «դա-
նոնք որ ամէն դարուց մէջ գործածելի պիտի
լինին»: Այս բանին նպատակն է այն՝ որ
այդպիսի կարեւոր գործերն հաստատուն լե-
զուաւ մի գրուելով, ամէն դարուց անաշխատ
հասկանալի լինին: Այս կէտս Խորայելեան
աւելի պարզած է, զոր արդէն տեսան Բազ-
մովիպի ընթերցողք: Թէ եւ չենք կարող ժխ-
տել, թէ շատ աւելի օգտակար էր՝ նոր գրա-
ւորը տակաւ միացնելով հնոյն հետ, մի միայն
չեզոք գործածել ի գրութեան, որ է քան
գլխաւորօրէն ռամկօրէնը կանոնաւոր, ճոխ,
եւ երկայն դարուց մեր մատնագրական լե-
զուն. որով թէ ժամանակ չէինք վատներ ա-
սոր ուսման, եւ թէ կը հասկանայինք հին եւ
նոր մատենագրութիւնքը:

Այլ օրագիրք ինչ կը խորհին խնդրոցս
մասին:

ՈՄՆ

ՆՄՈՅՇ ՄԸ ՀԱՅ ԿԵՆԴԱՆԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ

(Շար. տես յէջ 121)

ՄԻՆՁԴԵՆ մեր հայրենի հողին վրայ
կը պակսին եւրոպական քաջ երաժիշտք եւ
նուագածուք, որք իրենց քաղցր երգերով ու
մանց այրած սրտերը կը սփոփեն, այլոց չքեղ
գործերը պանծալի կ'ընեն, բնութեան հրա-
շալիքը կը հռչակեն, եւ միանգամայն գեղե-
ցիկ՝ վսեմ եւ ազնուական զգացումներ կը
ներշնչեն մարդուս. նախախնամութիւնն կը
լնու նոցա պակասութիւնը փոքրիկ նժդեհ
քնքոյշ էակաց ճոռուղումներով, յորոց նշա-
նաւորները անցնինք արդ նկարագրելու:

Ոչ միայն ի տար աշխարհս, այլ եւ մեր
երկրի բոլոր դաւառաց եւ նահանգաց ան-
տառներուն մէջ, կը թափառի բնութեան աշ-
խոյժ երաժշտաց գոռոզ երգապետն Սոխակ:

Սա Միծառն հետ՝ իւր հրապուրիչ ձայ-
նով կու գայ աւետել հայ մշակին պայծառ
գարնան զուարթ աւուրց վերադարձը: Կ'եր-
գէ՝ եւ ահա անդէն կայտառ երիտասարդին
սիրտը կը տրոփէ, եւ արեգադր ծերն կը ծի-
ծաղի իւր յուզմունքէն սթափելով:

Հայաստանի ամէն կողմերը կը տեսնեմք
Միծառն պատմութեանով ուրիշ հաւ մը, բոց
ոչ նոյնպէս աշխոյժ եւ արագաթռիչ: Սա
րեալն է սա, որ եւ կոչի Սարկէ եւ կամ Ճա-
րկէ, որ բնաւ չի հեռանար մարդաշէն բնա-
կարաններէն եւ պողատու ծառերէն, ուր կը
գոհացընէ իւր շատակերութիւնը:

Յազատութեան պարզ հնչական ձայնով
մը կը սուլէ, իսկ ի գերութեան կարող է
երգել գոյթնացեոյն «Չարմանալին», եթէ
իւր դեռաբուսիկ հասակէն լսած ըլլայ զայն
շատ անգամ:

Թող քիչ մ'ալ թափառի մեր երեւակայու-
թիւնը Նախիջևանի պողատու պարտիզա-
կաց մէջ. եւ ահա կը գտնեմք հոս սե մանի-
շակախառն փետրովք զարգարուած՝ խուժ
մը շատախօս թռչնոց, որոց ձայնին վերայ
կարծես կը տժգոհի օտար ճանապարհորդն
այս խօսքերով. «Բայց անկարելի է քիչ մը
հանգչիլ քնով, որովհետեւ քաղաքը (ի Նա-
խիջևան) հասնելէս ի վեր, առաւօտէն մին-
չեւ իրիկունս սոսկալի ու ականջ խլացնող ա-
ղաղակ մը տիրած է ամէն կողմ. բերաւոր
տարմահաւք եւ ճնճուկք թափուած են պողա-